

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΙΤΣΟΥ

Δρ Π., ΥΠΟΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΩΣ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΝ ΤΟΥ ΠΑΘΟΥΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΑΣ

Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 191 τεύχους τῆς «Σχολικῆς Ὑγιεινῆς»

ΑΘΗΝΑΙ

1961

ΔΗΜΟΣΙΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ	ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ
ΚΟΜΙΤΕΑΣ	
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	55865
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	4/9/2014
ΤΑΞΗ. ΑΡΙΘΜ.	

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΩΣ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΝ ΤΟΥ ΠΑΘΟΥΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΑΣ

Είσαγωγή

Τὰ μεγάλα πολιτιστικά ἐπιτεύγματα ὀφείλονται συνήθως στήν ὀλοκληρωτική ἀφοσίωση τῆς ὀντότητος ὀρισμένων ἀνθρώπων σ' ἕναν ὕψηλὸ γι' αὐτοὺς σκοπὸ. Τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς θεωροῦμε ὡς φορεῖς ἑνὸς πάθους καὶ τὸ πάθος των ὀνομάζομε πάθος δημιουργίας.

Ἔτσι, ἡ ὀλόψυχη ἀφοσίωση ὀρισμένων παιδαγωγῶν στή διάπλαση ἀνθρωπίνων προσωπικοτήτων εἶναι ἕνα θετικὸ πάθος δημιουργίας. Τὸ πάθος αὐτό, ποὺ μποροῦμε νὰ ὀνομάσωμε πάθος παιδαγωγίας, ἐρμηνεύεται ὡς ἔντονη βίωση τοῦ ἀνθρώπινου στοιχείου ἀπὸ τὸν φορέα του καὶ ὡς ζωηρὴ ἐπιθυμία νὰ ἐκκολαφθῆ καὶ νὰ διασφαλισθῆ ἡ αἰωνιότητα αὐτοῦ τοῦ στοιχείου σ' ὀλους τοὺς ἀνθρώπους.

Τὸ ἀνθρώπινο στοιχεῖο εἶναι ἡ κατανόηση τῶν συνειδησιακῶν καταστάσεων τοῦ ἀνθρώπου, ἡ κατανόηση δηλαδὴ τῶν ἱκανοτήτων του νὰ γνωρίζη τὴν πραγματικότητα (γνωστικὴ συνείδηση), ν' ἀναπτύσση σχέσεις μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους (ἠθικὴ συνείδηση), νὰ αἰσθάνεται τὴν ὀμορφιὰ (αἰσθητικὴ συνείδηση), ν' ἀγαπάη ἀνυστερόβουλα τοὺς ἄλλους (συνείδηση φιλότητος) καὶ νὰ σέβεται τὴν ἄρμονία τοῦ σύμπαντος (θρησκευτικὴ συνείδηση). Γιὰ νὰ λειτουργήσουν αὐτὲς οἱ ἱκανότητες, ποὺ ὀνομάζονται πνευματικὲς δυνάμεις, ἀπαιτεῖται κατ' ἀρχὴν ἡ κανονικὴ βιολογικὴ λειτουργία τῆς ἀνθρώπινης ὀντότητος. Ἔτσι, οἱ φορεῖς τοῦ πάθους τῆς παιδαγωγίας μεριμνοῦν πάντοτε γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τῶν ὀικονομικῶν ὀρων τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως καὶ γιὰ τὴν ἐκκόλαιψη καὶ καλλιέργεια τῶν ψυχικῶν του δυνάμεων.

Τὸ πάθος τῆς παιδαγωγίας ἀναφέρεται στοὺς ἀνθρώπους ὀλων τῶν ἠλικιῶν καὶ ὀλων τῶν ὀικονομικῶν, κοινωνικῶν καὶ σωματικῶν καταστάσεων. Στὴ μελέτη, ὀμως, αὐτὴ θὰ ἐξετασθῆ μόνον τὸ παιδί ὡς ἀντικείμενο τοῦ πάθους αὐτοῦ.

Γιὰ νὰ κατανοηθῆ τὸ φαινόμενο τῆς ἀφοσιώσεως στήν παιδαγωγία τοῦ παιδιοῦ, εἶναι ἀπαραίτητο ν' ἀναλυθῆ ἡ ἔννοια παιδί γιὰ νὰ καταδειχθοῦν τὰ κύρια γνωρίσματα τοῦ ἀντικειμένου, στὸ ὀποῖο ἀναφέρεται τὸ πάθος τῆς παιδαγωγίας. Ἀκόμη εἶναι ἀνάγκη ν' ἀναφερθοῦν στή μελέτη αὐτὴ τὰ δικαιώματα τοῦ παιδιοῦ, τὰ ὀποῖα θὰ ὕπηρετήσῃ ὁ παιδαγωγός, γιὰ νὰ θεωρηθῆ φορεὺς πάθους παιδαγωγίας. Ἔστερα ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξη αὐτῶν τῶν προϋποθέσεων θὰ ἀναλυθῆ τὸ φαι-

νόμενο τῆς παιδαγωγίας ὡς φαινόμενο δημιουργίας ἀνθρώπων. Ἔτσι, θὰ ἔχουμε τὸ μέτρο ἀξιολογήσεως τῆς προσφορᾶς μεγάλων φορέων τοῦ πάθους τῆς παιδαγωγίας καὶ τὰ κριτήρια ἐκτιμήσεως τῆς ποιότητος τοῦ ἔργου ἀγωγῆς, πὺ ἐπιτελεῖ κάθε παιδαγωγὸς στὰ οἰουδήποτε τύπου σχολεῖα. Καὶ τοῦτο, διότι μόνον μὲ τὴν πλήρη κατανόηση τῆς φύσεως καὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ παιδιοῦ καὶ μὲ τὴ θεώρηση τῆς ἀγωγῆς ὡς προσπαθείας δημιουργίας ἀνθρώπων ἐπιτελεῖται παιδευτικὸ ἔργο ὑψηλῆς ποιότητος.

Ἡ ἔννοια : Η α ε δ ε .

Οἱ στοχασταὶ καὶ οἱ ἐπιστήμονες τῆς παιδικῆς ἡλικίας, παρατηρώντας συστηματικὰ τὸ ἀνθρώπινο ὄν πὺ λέγεται παιδὶ - ἔφηβος, διαπιστώνουν μερικὲς ἰδιότητες καὶ τάσεις σ' αὐτό, πὺ συνιστοῦν ἓνα ὄν ἀνθρώπου διαφορετικὸ ἀπὸ τὸν ἐνήλικο ἄνθρωπο. Διαπιστώνουν, ἀκόμη, μερικὲς ἀναγκαιότητες γιὰ τὴν ἀνάπτυξή του καὶ ἔτσι φθάνουν νὰ ὀμιλοῦν καὶ περὶ «Δικαιωμάτων τῆς παιδικῆς καὶ ἐφηβικῆς ἡλικίας».

Ἡ στροφή τοῦ ἐνδιαφέροντος τῆς ἀνθρωπότητος πρὸς τὴν παιδικὴ ἡλικία ἔγινε σὲ ὠρισμένα χαρακτηριστικὰ χρονικὰ σημεῖα :

α) Ὁ Ναζωραῖος Ἰησοῦς διακηρύσσει τὴ μεγάλη σημασία καὶ τὴν ἀναγκαιότητα σεβασμοῦ τῆς παιδικῆς ἡλικίας λέγοντας στοὺς γύρω του Ἰουδαίους : «Ἄφετε τὰ παιδιά ἔρχεσθαι πρὸς με, καὶ μὴ κωλύετε αὐτά· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ» (*)

β) Ὁ J. J. Rousseau διδάσκει ὅτι «ἡ ἀνθρωπότητα ἔχει τὴ θέση της στὴν τάλου» (**).

Ξη τοῦ κόσμου, τὸ παιδὶ ἔχει τὴ δική του στὴν τάξη τῆς ἀνθρωπότητος. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ ἐξετάζουμε τὸν ἡλικιωμένο ἄνθρωπο στὴν κατάσταση τοῦ ὄριμου ἀνθρώπου καὶ τὸ παιδὶ στὴν κατάσταση τοῦ παιδιοῦ. «Ἀρχίσατε, λοιπόν, νὰ μελετᾶτε καλύτερα τοὺς μαθητὰς σας, γιὰτὶ εἶναι βέβαιον πὺς δὲν τοὺς γνωρίζετε καθόλου» (*).

γ) Ἡ Helen Key ἐξαγγέλλει τὴν πίστη της στὴ σημασία τῆς παιδικῆς ἡλικίας καὶ ὀνομάζει τὸν 20ον αἰῶνα ὡς «αἰῶνα τοῦ παιδιοῦ» καὶ κατὰ συνέπεια «αἰῶνα τῆς εὐτυχίας», ἂν ὅλοι ἔστρεφαν τὴ προσοχή τους καὶ τὸ διαφέρον τους στὴν παιδικὴ ἡλικία (***) .

Ἀπὸ τότε ἔχουν γίνε συστηματικὲς μελέτες γιὰ τὴν ἀνακάλυψη τῶν μυστικῶν τῆς παιδικῆς ψυχῆς καὶ εἰδικὴ μέριμνα ἔχει καταβληθῆ γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς παιδικῆς ἡλικίας.

Ὁ Ἑλβετὸς ψυχολόγος καὶ παιδαγωγὸς Ed. Claparède κατώρθωσε μὲ τὶς

*) Κατὰ Μᾶρκον Εὐαγγέλιον, ι', 14.

**) J. Chateau : Οἱ Μεγάλοι Παιδαγωγοί. μετ. Κ. Κίτσου, Κένταυρος, Ἀθῆναι, 1958, σελ. 370-380.

***) A. E h m : L'éducation nouvelle, éd., Alsatia, Paris, p. 78-79.

ἀπόψεις τῶν μεγάλων στοχαστῶν, μὲ τὰ δεδομένα τῆς ψυχολογίας καὶ μὲ τὴ διευσδυτική του ἰκανότητα νὰ μᾶς δώσῃ τὴν πληρέστερη μέχρι σήμερα ἀνάλυση τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς παιδικῆς ἡλικίας.

Παιδί, κατὰ τὸν Ε. Claparède εἶναι τὸ ἀνθρώπινο ὄν, ποὺ ἐξελίσσεται σωματικὰ καὶ ψυχικὰ, κατὰ φυσικὸ τρόπο, διερχόμενο μερικὰ στάδια, ποὺ ἀκολουθοῦν ὠρισμένη σειρά· ἔχει ἀνάγκη ἀσκήσεως τῶν λειτουργιῶν του, γιὰ ν' ἀναπτυχθῆ· κατορθώνει, μὲ τὶς ἀσκούμενες δυνάμεις του, νὰ ἐπιτυχαίνη τὴν ἐκκόλαψη ἄλλων ἀργότερα λειτουργιῶν· χρειάζεται τὶς κατάλληλες γιὰ τὶς ἀνάγκες του συνθῆκες γιὰ νὰ ἐκδηλώνη τὴ δραστηριότητα τῶν λειτουργιῶν του· ἔχει λειτουργικὴ αὐτονομία, ἀφοῦ οἱ ἰκανότητές του εἶναι κατάλληλες καὶ ἀρκετὲς γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς ἡλικίας του· διακρίνεται ὡς ἰδιαίτερο ἄτομο γιὰ τὰ φυσικὰ καὶ ψυχικὰ του χαρακτηριστικὰ ἀπὸ τὰ ἄλλα ἄτομα—παιδιά (*).

Ἡ ἀνάλυση αὐτὴ ἀπετέλεσε τὴ βάση γιὰ τὶς μετέπειτα ἔρευνες τῆς παιδικῆς καὶ ἐφηβικῆς ἡλικίας ἀπὸ τοὺς μεγάλους ψυχολόγους Η. Wallon (Γαλλία). J. J. Piaget (Ἑλβετία) καὶ Α. Cassel (Ἀμερική) (**). Φθάνουν ἔτσι σήμερα νὰ δεχθοῦν οἱ ἐπιστήμονες αὐτοί, ὅτι ἡ ἀνάπτυξη γίνεται μὲ μιὰ ἀδιάκοπη συναλλαγὴ τοῦ ἐγὼ τοῦ παιδιοῦ καὶ τοῦ περιβάλλοντος (συσχέτιση ὑποκειμένου — ἀντικειμένου, ἀφομοίωση — προσαρμοστικὴ ρύθμιση) καὶ νὰ πιστεύουν, ὅπως συνοψίζει ὁ R. Hubert ὅτι «ὅλα συμβαίνουν ὡσὰν ἡ ψυχικὴ ἀνάπτυξη τοῦ παιδιοῦ νὰ πραγματοποιοῦσε τὴ μορφὴ μιᾶς σειρᾶς κυμάνσεων, ποὺ ὀδηγοῦν ἀλληλοδιάδοχα τὸν ψυχισμό πρὸς τὴν ἀντικειμενικότητα καὶ τὸν φέρουν κατόπιν πρὸς τὴν ὑποκειμενικότητα: ἐπικράτηση τῆς ἀντικειμενικότητος κατὰ τὴ φάση τοῦ ξεδιπλώματος τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας, ἐπικράτηση τῆς ὑποκειμενικότητος κατὰ τὴ φάση τοῦ ἐγωκεντρισμοῦ τῆς δεύτερης παιδικῆς ἡλικίας, ὕστερα πάλιν τῆς ἀντικειμενικότητος κατὰ τὴν τρίτη παιδικὴ ἡλικία καὶ τῆς ὑποκειμενικότητος κατὰ τὴν προεφηβεία, γιὰ νὰ ἐπανέλθῃ στὴν ἀντικειμενικότητα τῆς ἐφηβείας καί, ὅταν τελιώσῃ ὁμαλὰ ἡ ἐξέλιξη, νὰ καταλήξῃ στὴν ἰσορροπία τῆς ὀριμάσεως τοῦ ἐνηλίκου.» (***)

Τὸ παιδί, λοιπόν, δὲν εἶναι μόνον ἓνας μικρὸς ἄνθρωπος, διότι ἡ μορφολογία τοῦ σώματος δὲν μπορεῖ νὰ δώσῃ τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ἀφοῦ καὶ ἄλλα ἀνθρώπινα ὄντα (οἱ νᾶνοι) διακρίνονται γιὰ τὸ μικρὸ σῶμα τους καὶ ὅμως σκέπτονται καὶ ἐνεργοῦν, ὅπως οἱ ἐνήλικοι ἄνθρωποι. Οὔτε εἶναι μόνον τὸ ὄν, ποὺ διακρίνεται γιὰ τὴ φυσιολογικὴ ἀνάπτυξη τῶν βιολογικῶν του λειτουργιῶν, ἀφοῦ καὶ τὰ ζῶα χαρακτηρίζονται γι' αὐτὴ τὴν ιδιότητα.

Παιδί εἶναι, βέβαια, ὅλα αὐτά, ἀλλὰ κυρίως τὸ ὄν, ποὺ διακρίνεται γιὰ τὸν

*) E. Claparède: L'éducation fonctionnelle, Delachaux-Niestlé, Neuchâtel-Paris, p. 106—128.

**) Βλέπε τὰ πολλὰ συγγράμματα τῶν ἐπιστημόνων αὐτῶν. Μερικὰ ἔχουν μεταφρασθῆ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν.

***) R. Hubert: Γενικὴ παιδαγωγικὴ, (μετάφρ. Κ. Κίτσου-Ν. Σκουλάτου), τόμος Α', σελ. 196.

ιδιαιτέρο τρόπο δραστηριότητος, πού λέγεται παιγνίδι, καί κατά τόν ὁποῖο δέν προβάλλει μόνον τὸ ἐγώ του καί δέν μιμνῆται μόνον τοὺς μεγάλους, γιά νά τοὺς φθάσῃ, ἀλλ' ἐκδηλώνει μιὰ ζωηρὴ ὁρμὴ πρὸς τὰ ἐμπρός, μὲ τὴν ὁποία μόνο του, μὲ δικὰ του ἐλπιδοφόρα σχέδια, δημιουργεῖ ὁλοένα καί καλύτερο τὸ μέλλον του. (*)

Ἡ ιδιαιτερότητα ζωῆς, ἡ αὐτάρχεια καί ἡ ὁρμὴ πρὸς τὰ ἐμπρός εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Μεγάλοι στοχασταὶ τῶν ἀνθρωπολογικῶν θεμάτων μᾶς προσφέρουν τὶς ἴδιες διαπιστώσεις γιά τὴ φύση τῆς παιδικῆς ἡλικίας.

Ἰδιαιτερότητα ζωῆς καί αὐτάρχεια βρίσκει ὡς γνωρίσματα τοῦ παιδιοῦ καί ὁ John Kendrick Bangs (***) σιτὺς στίχους του:

Εἶδα ἓνα ἀνθρωπάκι σ' ἓνα ξωτικὸ κηπάκι,
γιά νὰ μάθω τὸ ρωτῶ πῶς εἶναι τόσο δὰ μικρό;
Μὲ περίεργη ματιὰ τ' ἀνθρωπάκι μ' ἀπαντᾷ:
εἶμαι ἄρκετὸ γιά μένα ὅσο εἶσαι σὺ γιά σένα».

Τὴ ζωτικὴ ὁρμὴ πρὸς τὰ ἐμπρός, τὰ ἐλπιδοφόρα σχέδια πρὸς ἓνα καλύτερο πάντοτε μέλλον, θεωρεῖ ὡς κύριο γνώρισμα τῆς παιδικῆς ἡλικίας καί ὁ Παλαμᾶς, ὅταν ἀπευθύνεται μὲ τοὺς ἐξαισίους στίχους του στὰ παιδιά:

—Μάτια, ἔσεῖς, πού ὄλο ρωτᾶτε, Καί τ' ὀλόγιομο φεγγάρι
ὄ ἀφανέρωτα φτερά, στὸ χεράκι τ' ἀπλωτὸ
ὄνειρόθρεφτα κορμάκια, νὰ τὸ κλείσετε ζητᾶτε
μεταξόμαλλα παιδιά! μικραδέρφι σας κι' αὐτό.

Ἐμεῖς οἱ ἐνήλικοι δέν μποροῦμε εὐκόλα ν' ἀντιληφθοῦμε αὐτὴ τὴν ὁρμὴ πρὸς τὰ ἐμπρός τοῦ παιδιοῦ, αὐτὴ τὴν τάση του νὰ πλάθῃ τὰ ὠραῖα ὄνειρά του καί νὰ δημιουργῇ τοὺς «κόσμους του» μὲ τὰ δικὰ του σχέδια, ἂν δέν θυμηθοῦμε κάποιες ὡμορφες στιγμῆς, πού, μακρυνὰ ἀπὸ τὴ σκληρὴ πραγματικότητα, ἐκεῖ στὴν ὥρα τοῦ ρεμβασμοῦ μας, ζοῦμε τὸ δικό μας ὄνειροπόλημα πρὸς τὴ μελλοντικὴ μας ζωὴ. Ὁμοιάζομε τότε, ἀλήθεια, μὲ τὰ παιδιά!.. Ξέγνοιαστοι, γιά λίγο, ἀπὸ τὴ βιοπάλη φανταζόμαστε, σχεδιάζομε ἄγνά, δημιουργοῦμε νοερὰ τὰ ἐπιτεύγματά μας, τὸ καλύτερο μέλλον μας, ὄνειρευόμαστε ἀπὸ τὴν ἡσυχὴ ἐκείνη ἀκρογιαλιά μας τὸ ὡμορφοταξίδι μας... Σ' αὐτὲς τὶς στιγμῆς ὀφείλομε τὴν ἐξέλιξή μας, τὰ συγκεκριμένα μας δημιουργήματα, πού παίρνουν μιὰ θέση στὸν πολιτισμὸ μας. Εἶναι οἱ πολύτιμες στιγμῆς τῆς ζωῆς μας, εἶναι τὸ «παιδιάτικο» στοιχεῖο, πού διατηροῦμε μέσα μας «ἀπίραχτο ἀπ' τὰ χρόνια». «Νὰ μείνης στὸ βάθος παιδί μὲ ὄλο τῆς πείρας καί τῆς γνώσης τὸ φόρτο, πού δίνει ἢ προχωρημένη ζωὴ στὸν ὄριμο ἄνθρωπο — αὐτὸ εἶναι τὸ μεγάλο κατόρθωμα καί τὸ μυστικὸ τῆς δημιουργίας». Τοῦτο σημαί-

*) α) M. Debesse: Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ (μεταφ. Η. Ξηροτύρη), ἔκδ. Κένταυρος, Ἀθήναι, σελ. 26-31.

β) Α. Δελμούζου: «Ἀπὸ τὸ Σχολεῖο Ἔργασίαι» στὸ ἔργο «Μελέται καί Πάρεργα» Τόμ. Α' σελ. 109-128.

**) A. Gesell-Ilk: Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ — τὸ παιδί στὸ σύγχρονο πολιτισμὸ, μετάφρ. Ἀθήναι.

νει, λέγει ό Ε. Παπανοῦτσος, τόν ἀκοίμητο πόθο τοῦ ἀνθρώπου νά διατηροῖ τήν ἀρχέγονη ἀπλότητά του, τήν παιδική του δροσιά καί ζωτικότητα (*).

Τή μεγάλη ἀξία γιά τή ζωή μας αὐτοῦ τοῦ στοιχείου ἐγκωμιάζει καί ό Γ. Δροσίνης ἀξιολογώντας ἔτσι καί τή σημασία τῆς παιδικῆς ἡλικίας στή συλλογή του: «Φευγάτα χελιδόνια»:

“Ο,τι ἔχεις μέσα σου παιδιάτικο
σά θησαυρό νά τὸ φυλάξης·
τούς λογισμούς, τούς πόθους σου ἄλλαξε,
μὰ αὐτὸ ποτὲ νά μὴ τ’ ἀλλάξης.

Κι’ ὅταν χλωροφυλλιάση ἡ ὄψη σου
καί στὰ μαλλιά σου πέσουν χιόνια,
μόνο ὅ,τι φύλαξες παιδιάτικο
θὰ μείνη ἀπείραχτο ἀπ’ τὰ χρόνια.

Μ’ αὐτὸ τὸ στοιχεῖο ὁμοιάζομε μὲ τὰ παιδιά. Μά, εἶναι λίγες οἱ φορές, πού εἴμαστε σὲ θέση νά ὁμοιάζομε. Καί ὅταν θέλωμε νά κατανοήσωμε τήν παιδική ἡλικία σὲ βαθύτερο νόημα τῆς, θὰ τὸ κατορθώσωμε μόνον ἂν μεταφερώμαστε σὲς ὄρες ἐκεῖνες πού ζοῦμε κι’ ἐμεῖς «ὅ,τι παιδιάτικο φυλάξαμε μέσα μας». Τότε θὰ μπορούμε νά βοηθοῦμε καλύτερα τὸ παιδί, τὸ ὁποιοδήποτε παιδί, σὲς ἀνάγκες του, σὲς τάσεις του. Ἐκεῖνοι, πού μπόρεσαν κι’ ἐβοήθησαν ἀποτελεσματικά τὸ παιδί νά πραγματοποιῆ τὰ ὄνειρά του καί νά γίνεται ἄνθρωπος, εἶχαν τήν ἰκανότητα νά ζοῦν συχνὰ τὸ «παιδιάτικο στοιχεῖο», νά κατορθώνουν μιὰ ψυχικὴ προσέγγιση μὲ τὸ παιδί. Ἀνήσυχτοι οἱ Παιδαγωγοὶ ἐκεῖνοι ἀπὸ τῆ δική τους ἀσίγαστη ὁρμὴ πρὸς τὰ ἐμπρὸς μπορούσαν καί κατεύθυναν ἐπιδέξια τὴν ἴδια τοῦ παιδιοῦ ὁρμὴ πρὸς τὰ ἐμπρὸς καί τὸ βοηθοῦσαν νά ξεπερνᾷ κάθε φορὰ, τὸν ἑαυτό του καί νά προχωρῆ πρὸς νέες κατακτήσεις. Πρόκειται γιά τούς παιδαγωγούς ἐκείνους, πού θεωροῦνται φορεῖς τοῦ πάθους τῆς παιδαγωγίας.

Ἡ φωνὴ τῶν δικαιωμάτων τοῦ παιδιοῦ.

Οἱ ἰδιαίτερες τάσεις τῆς παιδικῆς καί ἐφηβικῆς ἡλικίας ὀφείλουν νά τύχουν προσοχῆς ἀπὸ τούς ἐνηλίκους, γιά νά μπορέση τὸ ἀνθρώπινο τοῦτο ὄν νά γίνῃ ἄνθρωπος. Ὅσοι κατενόησαν τίς τάσεις αὐτὲς καί τίς ἀνάγκες του ὠμίλησαν κατὰ καιροὺς γιά δικαιώματα τῆς παιδικῆς καί ἐφηβικῆς ἡλικίας καί ἐμόχθησαν γιά τὴν ἰκανοποίησή τους.

Ἐτσι, ἔχουν συνταχθῆ διεθνεῖς Χάρτες πού ἀναφέρονται σ’ αὐτὰ τὰ δικαιώματα τοῦ παιδιοῦ (**). Ἡ πείρα ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴ αὐτῶν τῶν Καταστατικῶν Χαρτῶν καί οἱ νέες κοινωνικὲς συνθῆκες ὠδήγησαν τούς φίλους τῆς παιδικῆς καί ἐφηβικῆς ἡλικίας, τὰ τελευταῖα χρόνια, στή σύνταξη ἑνὸς κειμένου μὲ παγκόσμιον κῦρος, τῆ «Διακήρυξη τῶν Δικαιωμάτων τοῦ παιδιοῦ» (1959) τοῦ Ὄργανισμοῦ τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν (***)).

*. Ε. Παπανοῦτσου: «Τὸ σύμβολο τοῦ παιδιοῦ», Ἐφημ. «Τὸ Β ἡ - μ α» 42-2-59, Ἀθῆναι.

** . Declaration de Genève sur les droits de l'enfant : 1923. Συμπληρώσεις στή Διακήρυξη αὐτὴ ἔγιναν ἀπὸ τὴ Διεθνῆ Ἐνωσὶ Προστασίας τῆς παιδικῆς ἡλικίας (1948)

***) Revue : «L'Enfance dans le monde» No 1) 1960, Paris.

Γιὰ τὴν κατανόηση τοῦ πάθους τῆς παιδαγωγίας εἶναι σκόπιμο νὰ γνωρίζω-
με τὸ παγκόσμιο αὐτὸ κείμενο, διότι τὰ ἀξιώματα, ποὺ διατυπώνονται σ' αὐτὸ εἶ-
ναι καὶ ἀξιώματα, κατὰ ἓνα τρόπο, στὶς ἐνέργειες τῶν φορέων αὐτοῦ τοῦ πάθους.

Ἡ διακήρυξη τῶν Δικαιωμάτων τῆς παιδικῆς ἡλικίας.
(τοῦ Ὁργανισμοῦ τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν : 20-11-1959)

Εἰσαγωγή

Ἡ Γενικὴ Συνέλευσις τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν,

Ἄφου ἔλαβεν ὑπ' ὄψει, ὅτι στὸν Καταστατικὸ Χάρτη τους οἱ λαοὶ τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν ἔχουν διακηρύξει ἀκόμη μιὰ φορὰ τὴν πίστη τους στὰ βασικὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ στὴν ἀξιοπρέπεια καὶ σημασία τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητος καὶ ὅτι εἶναι ἀποφασισμένοι νὰ εὐνοήσουν τὴν κοινωνικὴ πρόοδο καὶ νὰ δημιουργήσουν καλύτερες συνθηκίκες ζωῆς στὰ πλαίσια μιᾶς μεγαλύτερης ἐλευθερίας.

Ἄφου ἔλαβεν ὑπ' ὄψει, ὅτι στὴν Παγκόσμια διακήρυξη τῶν δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου τὰ Ἠνωμένα Ἐθνη ἔχουν διαδηλώσει ὅτι κάθε ἓνας μπορεῖ νὰ σεμνύεται γιὰ ὅλα τὰ δικαιώματα καὶ γιὰ ὅλες τὶς ἐλευθερίες, ποὺ ἀναφέρονται σ' αὐτή, χωρὶς καμμιά διάκριση κυρίως φυλῆς, χρώματος, φύλου, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικῆς ἀντιλήψεως ἢ κάθε ἄλλης γνώμης, ἐθνικῆς ἢ κοινωνικῆς καταγωγῆς, οἰκονομικῆς καταστάσεως, γεννήσεως ἢ κάθε ἄλλης θέσεως.

Ἄφου ἔλαβεν ὑπ' ὄψει, ὅτι τὸ παιδί, λόγω τοῦ ὅτι ὑστερεῖ σὲ φυσικὴ καὶ πνευματικὴ ὀριμότητα, ἔχει ἀνάγκη μιᾶς εἰδικῆς προστασίας καὶ εἰδικῶν φροντίδων καὶ κυρίως μιᾶς ἰδιαίτερης νομικῆς προστασίας πρὶν ὅπως καὶ μετὰ ἀπὸ τὴ γέννησή του.

Ἄφου ἔλαβεν ὑπ' ὄψει ὅτι ἡ ἀναγκαιότητα γι' αὐτὴ τὴν εἰδικὴ προστασία ἔχει διακηρυχθῆ στὴ Διακήρυξη τῆς Γενεῦσης τὸ 1924, τὴ σχετικὴ μὲ τὰ δικαιώματα τοῦ παιδιοῦ, καὶ ἔχει ἀναγνωρισθῆ στὴν Παγκόσμια Διακήρυξη τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου (Παρίσι 1948), ὅπως καὶ στὰ Καταστατικὰ τῶν Εἰδικῶν Διεθνῶν Ἰδρυμάτων καὶ Ὁργανισμῶν, ποὺ ἀφιερώνουν τὸ ἔργο τους στὴν εὐημερία τῆς παιδικῆς ἡλικίας.

Ἄφου ἔλαβεν ὑπ' ὄψει, ὅτι ἡ ἀνθρωπότητα ὀφείλει νὰ δώσῃ στὸ παιδί ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ της ὅ,τι καλύτερο ἔχει,

Ἐξαγγέλλει τὴν παρούσα Διακήρυξη τῶν Δικαιωμάτων τοῦ παιδιοῦ, γιὰ ν' ἀποβῆ εὐτυχισμένη ἡ παιδικὴ ἡλικία καὶ γιὰ νὰ εὐεργετηθῆ σὲ ὅ,τι ἐνδιαφέρει τὸ παιδί καὶ σὲ ὅ,τι συμφέρει στὴν κοινωνία ἀπὸ τὰ δικαιώματα καὶ τὶς ἐλευθερίες, ποὺ ἀνακοινώνονται σ' αὐτή. Καλεῖ τοὺς γονεῖς, τοὺς ἄνδρες καὶ τὶς γυναῖκες σὰν ἄτομα, ὅπως καὶ τοὺς Ὁργανισμοὺς μὲ ἐθελοντικὲς δραστηριότητες, τὶς τοπικὲς Ἀρχὲς καὶ τὶς ἐθνικὲς Κυβερνήσεις ν' ἀναγνωρίσουν αὐτὰ τὰ δικαιώματα καὶ νὰ προσηπαθήσουν νὰ διασφαλίσουν τὸ σεβασμὸ τους μὲ νομοθετικὰ καὶ ἄλλα μέτρα, ποὺ θὰ υἱοθετοῦνται προοδευτικὰ σ' ἐφαρμογὴ τῶν ἐξῆς ἀξιωμάτων:

Ἀξίωμα πρῶτον

Τὸ παιδί πρέπει νὰ καρπώνεται ὅλα τὰ δικαιώματα, ποὺ ἀναφέρονται στὴν παρούσα Διακήρυξη. Τὰ δικαιώματα αὐτὰ πρέπει νὰ ἀναγνωρισθοῦν γιὰ ὅλα τὰ παιδιά χωρὶς καμμιά ἐξαίρεση καὶ χωρὶς διάκριση μὲ βάση τὴ φυλὴ, τὸ χρῶμα, τὸ φύλο, τὴ γλῶσσα, τὴ θρησκεία, τὶς πολιτικὲς ἢ ἄλλες ἀντιλήψεις, τὴν ἐθνικὴ ἢ κοινωνικὴ καταγωγή, τὴν οἰκονομικὴ κατάσταση, τὴ γέννηση ἢ κάθε ἄλλη κατάσταση, ποὺ ἀφορᾷ τὸ ἴδιο τὸ παιδί ἢ τὴν οἰκογένειά του.

Ἀξίωμα δεύτερον

Τὸ παιδί πρέπει νὰ εὐεργετηθῆ ἀπὸ μιὰ εἰδικὴ προστασία καὶ ἀπὸ δυνατότητες

καὶ διευκολύνσεις, ποὺ θὰ παρέχονται ἀπὸ τὸ Νόμο ἢ ἀπὸ ἄλλα μέσα, ὥστε νὰ μπορῇ ν' ἀναπτύσσεται κατὰ τρόπο ὑγιεινὸ καὶ ὁμαλὸ ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ, διανοητικοῦ, ἠθικοῦ, πνευματικοῦ καὶ κοινωνικοῦ πεδίου μὲ τὶς προϋποθέσεις τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀξιοπρεπείας. Κατὰ τὴν ἐπιψήφισιν Νόμων μ' αὐτὸ τὸ σκοπὸ, τὸ ὕψιστο συμφέρον τοῦ παιδιοῦ ὀφείλει νὰ ἐκτιμᾶται ὀριστικῶς.

Ἀξίωμα τρίτον

Τὸ παιδί, ἀπὸ τὴν ὥρα τῆς γεννήσεώς του, ἔχει δικαίωμα νὰ φέρῃ ἓνα ὄνομα καὶ μιὰ ἐθνικότητα.

Ἀξίωμα τέταρτον

Τὸ παιδί πρέπει νὰ εὐεργετῆται ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ ἀσφάλεια. Εἶναι ἀπαραίτητο νὰ μπορῇ νὰ μεγαλῶνῃ καὶ νὰ αὐξάνεται κατὰ τρόπο ὑγιεινὸ· γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ πρέπει νὰ ἐξοισφαλιζῶνται τόσο σ' αὐτὸ ὅσο καὶ στὴ μητέρα του εἰδικὴ βοήθεια καὶ ἰδιαίτερη προσοσιία καὶ κυρίως ὅλες οἱ φροντίδες πρὶν καὶ μετὰ τὴ γέννηση. Τὸ παιδί ἔχει δικαίωμα διατροφῆς, διαμονῆς, ψυχαγωγίας καὶ κάθε ἰατρικῆς φροντίδας.

Ἀξίωμα πέμπτον

Τὸ παιδί, ποὺ βρίσκεται σὲ μειονεκτικὴ θέσιν ἀπὸ φυσικὴ, πνευματικὴ ἢ κοινωνικὴ ἄποψη, πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν εἰδικὴ περιποίηση, τὴν εἰδικὴ ἀγωγή καὶ τὶς ἰδιαίτερες φροντίδες, ποὺ εἶναι ἀπαραίτητες γιὰ τὴν κατάστασίν του ἢ τὴ θέσιν του.

Ἀξίωμα ἕκτον

Τὸ παιδί ἔχει ἀνάγκη ἀγάπης καὶ κατανοήσεως γιὰ τὴν ἀρμονικὴ ἐκκόλαψιν τῆς προσωπικότητός του. Πρέπει νὰ μεγαλῶνῃ, ὅσο εἶναι δυνατόν, μὲ τὴν προσοσιία καὶ τὴν εὐθύνη τῶν γονέων του καί, σὲ κάθε περίστασιν, σὲ ἀτμόσφαιρα στοργῆς καὶ ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς ἀσφαλείας· τὸ παιδί τῆς τρυφερῆς ἡλικίας δὲν πρέπει, ἐκτὸς ἀπὸ ἐξαιρετικὰς περιστάσεις, ν' ἀποχωρίζεται ἀπὸ τὴν μητέρα του. Ἡ κοινωνία καὶ ἡ κρατικὴ ἐξουσία ἔχουν καθῆκον νὰ φροντίζουν ἰδιαίτερα γιὰ τὰ παιδιὰ χωρὶς οἰκογένεια ἢ γιὰ τὰ παιδιὰ ἐκεῖνα, ποὺ δὲν ἔχουν ἀρκετὰ μέσα ζωῆς. Εὐχῆς ἔργον εἶναι νὰ προσφέρωνται στὶς πολυμελεῖς οἰκογένειες ἐπιχορηγήσεις τοῦ Κράτους ἢ ἄλλες βοήθειες γιὰ τὴ συντήρησιν τῶν παιδιῶν.

Ἀξίωμα ἕβδομον

Τὸ παιδί ἔχει δικαίωμα νὰ τύχῃ ἀγωγῆς, ἢ ὁποῖα πρέπει νὰ προσφέρεται δωρεὰν καὶ ὑποχρεωτικῶς σ' ὅ,τι ἀφορᾷ τὴ στοιχειώδη τοῦλάχιστον ἐκπαίδευσιν. Πρέπει νὰ εὐεργετῆται ἀπὸ μιὰ ἀγωγή, ἢ ὁποῖα θὰ συμβάλλῃ στὴ γενικὴ του μόρφωσιν καὶ θὰ τοῦ ἐπιτρέπῃ, μὲ ἴσους ὅρους, νὰ ἐξελίσῃ τὶς δυνάμεις του, τὸ προσωπικὸν του κριτήριον καὶ τὴ συναίσθησιν τῶν ἠθικῶν καὶ κοινωνικῶν εὐθυνῶν του, καὶ νὰ ἀποβῇ χρήσιμον μέλος τῆς κοινωνίας.

Τὸ ὕψιστο συμφέρον τοῦ παιδιοῦ ὀφείλει νὰ εἶναι ὁ ὀδηγὸς ἐκεῖνων, ποὺ ἔχουν τὴν εὐθύνη τῆς ἀγωγῆς του καὶ τοῦ προσανατολισμοῦ του· ἡ εὐθύνη αὐτὴ ἀνήκει πρωταρχικῶς στοὺς γονεῖς του.

Τὸ παιδί πρέπει νὰ ἔχῃ ὅλες τὶς δυνατότητες νὰ ἀσχολεῖται μὲ παιγνίδια καὶ μὲ ψυχαγωγικὰς δραστηριότητες, οἱ ὁποῖες ὀφείλου νὰ προσανατολίζωνται πρὸς τοῦ σκοπούς, ποὺ ἐπιδιώκει ἡ ἀγωγή· ἡ κοινωνία καὶ ἡ κρατικὴ ἐξουσία ὀφείλου νὰ προσπαθοῦν καὶ νὰ εὐνοοῦν τὴν ἱκανοποίησιν αὐτοῦ τοῦ δικαιώματος.

Ἀξίωμα ὄγδοον

Τὸ παιδί σ' ὅλες τὶς περιστάσεις, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ τύχῃ ἐκ τῶν πρώτων προστασίας καὶ βοηθείας.

Ἀξίωμα ἕνατον

Τὸ παιδί πρέπει νὰ προστατεύεται ἀπὸ κάθε μορφή ἀμελείας, σκληρότητος καὶ

έκμεταλλεύσεως. Δέν πρέπει νά υποβάλλεται σέ δουλεμπορία υπ' οποιαδήποτε μορφή κι' αν είναι αύτή.

Τò παιδί δέν πρέπει νά γίνεται δεκτό στήν εργασία πριν νά έχη φθάσει σ' ένα ώρισμένο όριο ηλικίας· σέ κοιμιά περίπτωση δέν πρέπει ν' αναγκασθῆ ἢ νά διαταχθῆ ν' αναλάβη μιὰ άπαισχόληση ἢ μιὰ εργασία, πού βλάπτει τήν υγεία του ἢ τήν άγωγή του ἢ πού έμποδίζει τή φυσική, πνευματική ἢ ήθική άνάπτυξή του.

Ἄξιωμα δέκατον

Τò παιδί πρέπει νά προστατεύεται άπό όλες τες ενέργειες, πού μποροῦν νά ώθοῦν στή φυλετική διάκριση, στή θρησκευτική ἢ σέ κάθε άλλη μορφή διακρίσεως. Είναι άπαραίτητο νά παιδαγωγείται μέ πνεῦμα κατανοήσεως, έπιεικειάς, φιλίας μεταξύ τών λαών, ειρήνης και παγκόσμιος άδελφότητος και μέ τή συναίσθηση ότι ανήκει σ' αύτό τò κοιθῆκον ν' άφιερώνη τή δραστηριότητά του και τες έμφυτες ικανότητές του στήν ύπηρεσία τών όμοίων του.

Ἡ Διακήρυξη αύτή άποτελεῖ τή συνισταμένη τών αντίλήψεων, πού επικρατοῦσιν σ' όλο τόν κόσμο, κατά τò 1960, για τήν προστασία και τήν άγωγή τοῦ παιδιοῦ. Κάθε έποχή παρουσιάζει, βέβαια, ιδιαίτερες άνάγκες για τή ζωή τών παιδιών· ἢ προστασία, όμως, και ἢ άγωγή των είναι άπαραίτητος για όλες τες έποχές και σ' όλες τες χώρες. Τò κείμενο τῆς Διακηρύξεως αύτῆς είναι τò πληρέστερο, μέχρι σήμερα, για τὰ προβλήματα τῆς παιδικῆς και έφηβικῆς ηλικίας. Ἄποτελεῖ, μέ τὰ δέκα άξιώματα, τò μέτρο για τήν άξιολόγηση τοῦ έργου τών παιδαγωγών, τών οργανισμών ιδιωτικῆς πρωτοβουλίας και τών Κυβερνήσεων σ' ό,τι άφορᾷ τήν προστασία και τήν άγωγή τών παιδιών και τών έφήβων.

Ἔσοι κατά καιρούς είχαν διαισθανθῆ αύτὰ τὰ δικαιώματα τοῦ παιδιοῦ και σύγχρονα είχαν τάξει σκολò τῆς ζωῆς των τήν ικανοποίηση αύτών τών δικαιωμάτων του, όλοι αύτοί, οί όλίγοι έστω εκείνοι παιδαγωγοί, μποροῦν νά θεωρηθοῦν ως φορεῖς τοῦ πάθους τῆς παιδαγωγίας. Μέ βάση τò κείμενο τῆς Διακηρύξεως αύτῆς — τò σύγχρονο τοῦτο άξιολογικό κριτήριο — μποροῦμε ν' αναζητοῦμε, στήν ιστορία τῆς Παιδαγωγικῆς, ν' ανακαλύψωμε τούς φορεῖς τοῦ πάθους τῆς παιδαγωγίας.

Ἔταν τò παιδί γίνεται άντεκείμενο τοῦ πάθους δημιουργίας: ἢ παιδαγωγία.

Ἄπο τούς άρχαίους ως τούς τελευταίους χρόνους μας πολλοί έχουν άσχοληθῆ μέ τήν παιδαγωγία. Δέν μόρεσαν, όμως, όλοι νά συλλάβουν τήν έκταση τοῦ έργου της ούτε κατώρθωναν πάντοτε νά έπιτυγχάνουν τήν κατάλληλη ψυχική προσέγγιση μέ τò παιδί, ώστε νά διασφαλίζεται ἢ λειτουργική του άυτονομία σέ μιὰ άτμόσφαιρα έλευθερίας και νά ικανοποιοῦνται οί άνάγκες του, τὰ δικαιώματά του, ἢ τάση του πρòς τὰ έμπρòς και τὰ έλπιδοφόρα σχέδιά του.

Στις πρωτόγονες κοινωνίες ἢ παιδαγωγία έτελεῖτο άσυνείδητα μέ τò παράδειγμα τών ένηλίκων· άργότερα καθιερώθηκε ως μεθοδική, μακροχρόνια και έπίμονη ενέργεια, πού όφείλει νά άσκειται έκούσια στα παιδιά και στοῦς έφήβους.

Οἱ ἀνθρώπινες ομάδες, ἀπ' ἀρχῆς, εἶχαν ἀποτελέσει κλειστὰ καὶ ὁμοιογενῆ περιβάλλοντα. Τέτοιες ομάδες ὑπάρχουν ἀκόμη σὲ ἀρκετὰ μέρη. Στὰ κλειστὰ αὐτὰ περιβάλλοντα ἡ ἀπουσία κάθε ἐπαφῆς μὲ τὸν ἄλλο κόσμος συνετέλεσε, ὥστε νὰ μὴ γίνεται αἰσθητὴ ἡ ἀνάγκη μεταδόσεως νέων ἀντιλήψεων ζωῆς ἀπὸ ὠρισμένους φορεῖς των. Ἡ παιδαγωγία ἦταν μιὰ ἀσυνείδητη ἐνέργεια τῶν ἐνηλίκων, ἦταν ἡ ἴδια ἡ ζωὴ τους. Μέσο της εἶχε τὸ παράδειγμα καὶ μορφὴ της τὴ μίμηση. Ὅσο περισσότερες συνθῆκες ἀπομονώσεως συναντοῦμε, τόσο ἐντονώτερα ἐκδηλώνεται ὁ μιμητισμός, διότι τὰ παιδιά καὶ οἱ ἔφηβοι δὲν ἔχουν μπροστὰ στὰ μάτια τους ἄλλα παραδείγματα νὰ μιμηθοῦν παρὰ ἐκείνους πού καλοῦνται νὰ μιμηθοῦν.

Ἡ ἀπομόνωση ὅμως αὐτὴ στὶς ἀνθρώπινες ομάδες δὲν διήρκεσε πολὺ. Ἀρκετὲς ἐπαφές ἀρχισαν σιγὰ-σιγὰ ν' ἀναπτύσσονται μεταξὺ οἰκογενειῶν, μεταξὺ φυλετικῶν ομάδων, μεταξὺ κοινωνικῶν τάξεων, μεταξὺ διαφορετικῶν λαῶν.

Ἀκριβῶς, τὴν ἐποχὴ αὐτὴ, ἐμφανίζεται ἡ παιδαγωγία ὡς ἐκούσια καὶ σκόπιμη ἐνέργεια. Κάθε ομάδα ἤθελε νὰ προστατεύῃ τὴν κληρονομιά της, νὰ διατηρῆ τὰ ἦθη της, τοὺς τρόπους σκέψεως καὶ ἐνεργείας, τὴ θρησκευτικὴ της λατρεία, μὲ μιὰ λέξη νὰ διασφαλίζῃ τὴ συντήρησή της. Γι' αὐτό, χαρακτηριστικὸ τῆς παιδαγωγίας ἦταν ἡ ἀμυντικὴ ἐνέργεια, ἡ ἀντίδραση κατὰ τῶν ἐπιδράσεων καὶ τῶν παραδειγμάτων, πού ἐρχόταν ἀπὸ τὶς ἄλλες κοινωνικὲς ομάδες. Ἐπιδίωξή της ἦταν νὰ διαφυλάσῃ τὴν ἀκεραιότητα καὶ τὶς παραδόσεις ἐνὸς ὠρισμένου περιβάλλοντος. Ὅταν ἡ νέα γενεὰ ἀκολουθοῦσε ἄλλα παραδείγματα, ἄλλες ἀντιλήψεις ζωῆς, τότε στὴν ἐνέργεια τῆς παιδαγωγίας διακρίνομε τὶς ποινές, τὸν αὐταρχισμό, τὴν καταπίεση μὲ ὅλες τὶς μορφές, γιὰ νὰ ἐπιτευχθῆ ἡ ποθητὴ πειθαρχία ἢ ἡ ἀπαραίτητη ὑποταγή.

Σ' αὐτὴ, λοιπόν, τὴ σκόπιμη παιδαγωγία ἐννοοῦνται ἡ ὑποχρεωτικὴ ὑποταγὴ τῶν νέων στὴ θέληση τῶν ἐνηλίκων καὶ κατὰ συνέπεια στὶς μορφές καὶ στὶς ἀντιλήψεις ζωῆς τοῦ παρελθόντος καὶ οἱ καταπίεσεις ἀπὸ τὴν ἀπλὴ καὶ ἥπια ἐπιμονὴ ὡς τὴν πιὸ σκληρὴ ἐπιθυμία ὑποδουλώσεως.

Ἡ πιεστικὴ πειθαρχία ὠδηγοῦσε στὴν ὑποδούλωση ἢ στὴν ἐπανάσταση καὶ ποτὲ στὴν ἐλεύθερη καὶ δημιουργικὴ δραστηριότητα. Μποροῦσαν τὰ παιδιά νὰ πειθαρχοῦν ἀπὸ ἐσωτερικὴ ἀδυναμία ἢ ἀπὸ πίεση, ἀλλὰ ποτὲ αὐτὰ τὰ ὄντα, πού ἦταν καταδικασμένα πάντοτε νὰ πειθαρχοῦν, δὲν ἐδοκίμαζαν τὸ συναίσθημα τῆς εὐθύνης των γιὰ τὶς πράξεις των ἢ γιὰ τὴ συμπεριφορὰ, πού ἐπιβαλλόταν σ' αὐτούς.

Ἔτσι, ἐνῶ μὲ τὴν παιδαγωγία ποθοῦσαν νὰ γίνουν τὰ παιδιά αὐριο, οἱ ἄνδρες καὶ οἱ γυναῖκες μὲ τὴν πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ μόρφωση ἱκανοὶ νὰ ζοῦν ἀρμονικὰ στὴν κοινωνία καὶ νὰ συμπεριφέρονται μὲ ἀξιοπρέπεια, ἐν τούτοις χρησιμοποιοῦσαν μέσα ἀντίθετα πρὸς αὐτὴ τὴν ἐπιδίωξη. Διότι ἡ παιδαγωγία δὲν εἶναι καταπίεση, δὲν εἶναι τυποποίηση ψυχῶν. Παιδαγωγία εἶναι ἐλευθερία (*), ἐλευ-

*) Α. Δελμούζου : « Ἀπὸ τὸ Σχολεῖο Ἐργασίας » ρλ. Μελέτη καὶ πάρερ-
Ἀθήνα 1958, Τόμ. Α' σελ. 103-157.

θερία του παιδιού από τα ένστικτά του, από τη βαρεία κληρονομιά του, που οι πρόγονοί του με τις ατέλειές των του μεταγγίζουν· είναι απελευθέρωση του βαθύτερου ανθρώπινου στοιχείου, που φωλεύει μέσα του· είναι ή υπόδειξη ενός δρόμου που θα όφείλη να βαδίζει μόνο του, κάποια μέρα, για να προχωρήσει, αν είναι δυνατόν, πιο μακρυνά και πιο ψηλά από τὸ σημεῖο, που οι γονεῖς του, οι πρόγονοί του, έχουν σταθῆ. Στην ἐλευθερία του αὐτὴ ὑπονοεῖται καὶ ἡ συναίσθηση τῆς εὐθύνης, διότι ἀλλοιώτικα ἡ ἐλευθερία γίνεται ὑποδούλωση, ὑποδούλωση στὰ ένστικτα καὶ στὶς ἀδυναμίες τὶς ἀτομικές.

Χρόνια πολλὰ ἡ ἐνέργεια τῆς παιδαγωγίας χαρακτηριζόταν ἀπ' αὐτὴ τὴ ριζικὴ ἀντίθεση μεταξὺ μέσων καὶ σκοπῶν. Ἡ παιδαγωγία, ὅμως, αὐτὴ ὡς ἐνέργεια, που ἐσκόπευε νὰ διατηρῆ τὴν παράδοση με κάθε καταπιεστικὸ μέσο, δὲν μπορούσε νὰ φέρη ἀποτελέσματα οὔτε νὰ ἰσχύη μ' αὐτὴ τὴ μορφή. Οἱ ἐπαφές ἀνάμεσα στὶς ἀνθρώπινες ὁμάδες ἄρχισαν νὰ πολλαπλασιάζονται ἀπὸ τὶς ἀνάγκες ὑπάρξεως. Ἡ παραδοσιακὴ μορφή ζωῆς ἄρχισε νὰ δέχεται ξένες ἐπιδράσεις. Τὸ ἀνήσυχο πνεῦμα τῶν ἀνθρώπων, για νὰ γνωρίσουν νέους τρόπους ζωῆς, βοηθοῦσε σ' αὐτὴ τὴ συναλλαγὴ πολιτιστικῶν ἀγαθῶν. Ἀλλὰ καὶ ἡ κατανομὴ τῆς ἐργασίας, που προκύπτει ἀπὸ τὴ μηχανοποίηση καὶ βιομηχανοποίηση τῆς παραγωγῆς συνετέλεσε στὴν ἐξαφάνιση τῆς ἀπομονώσεως τῶν κοινωνικῶν ὁμάδων καὶ στὴ μεταπήδηση τῆς ἀνθρωπότητος ἀπὸ τὶς ἐθνικὲς οἰκονομίες στὴν παγκόσμια οἰκονομία. Ἡ συνεξάρτηση αὐτὴ στὸν οἰκονομικὸ τομέα μεταξὺ τῶν ἀτόμων ὅλης τῆς γῆς δημιουργεῖ καὶ τὶς συνθήκες τῆς ἐλευθερίας στὸν τομέα τῆς διαγωγῆς των (*).

Παλαιότερα, τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ζωῆς του τὸ ζοῦσε ὁ ἄνθρωπος στὸ στενὸ περιβάλλον του, στὸ χωριό του, στὴ συνοικία του, γιατί ἐκεῖ ἐργαζόταν καὶ ἐκεῖ ἐφρόντιζε νὰ ἦταν αὐτάρκης. Ἡ διαγωγή του ἐκεῖ κατευθυνόταν ἀπὸ τὶς ἀρχές τῆς ὁμάδος καὶ ἔτσι σεβόταν τὰ ἦθη της, τοὺς κανόνες της, τὶς ἀντιλήψεις της θεληματικὰ ἢ ἄθελά του, γιατί ἡ μικρὴ κοινωνία, στὴν παράβασή του, θὰ ἦταν ὅπωςδήποτε τιμωρὸς με τὴν περιφρόνησή της.

Οἱ ἀνάγκες, ὅμως, καὶ οἱ ὑποχρεώσεις τῆς ζωῆς, στὰ νεώτερα χρόνια, ὀδηγοῦν τὸν ἄνθρωπο νὰ τεμαχίξη τὴν ὑπαρξή του καὶ νὰ ἐντάσσεται ἔτσι διαδοχικὰ σὲ διαφορετικὰ περιβάλλοντα, στὸ περιβάλλον τῆς οἰκογενείας του, στὸ περιβάλλον τῆς ἐργασίας του, στὸ περιβάλλον τῆς μορφώσεώς του, στὸ περιβάλλον τῆς λατρείας του, στὸ περιβάλλον τῆς ψυχαγωγίας του. Κάθε ἓνα ἀπ' αὐτὰ τὰ περιβάλλοντα ἔχει τὶς ἀντιλήψεις του, τὶς ἀπαιτήσεις του, τὴ γλῶσσα του, τὴ ζωὴ του καὶ ἐπιδρᾷ ἔτσι με τὸν δικό του τρόπο στὸν ἄνθρωπο. Τὸ ἄτομο, λοιπόν, ἀλλάσσει περιβάλλοντα, φέρει τὴν ἰδιαίτερη καθενὸς ἐπίδραση, ἐνῶ σύγχρονα αἰσθάνεται ὅτι μπορεῖ νὰ προσαρμόζεται σ' αὐτὰ ὅσο θέλει. Με τὴ δική του θέληση ρυθμίζει

*) α) R. D o t t r e n s : «Education et democratie», Delachaux et Nestlé, Suisse, Paris. β) I. N. Θεοδωρακοπούλου : Σύστημα φιλοσοφικῆς ἠθικῆς Ἀθήνα 1947 σελ. 164. 2091219. γ) I. Συκουτρῆ «Μελέται καὶ ἄρθρα Φιλοσοφία ζωῆς» Ἀθήναι 1956.

τὴ σύνδεσή του στὶς ἀρχές των. Τοῦτο ὅμως τοῦ δίνει τὴ δυνατότητα ἀνεξαρτησίας ἀπέναντί των.

Αὐτὴ τὴν ἀνεξαρτησία του ἀπὸ τὰ ἠθικὰ ἀξιώματα τῆς κοινωνίας βρίσκει ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴ διευκόλυνση, πὺ τοῦ παρέχουν τὰ μέσα συγκοινωνίας, διότι μπορεῖ μ' αὐτὰ εὐκόλα ν' ἀλλάσῃ περιβάλλοντα. Ἔτσι εἶναι δυνατόν συχνὰ νὰ ζῆ ἄγνωστος ἀνάμεσα σ' ἄγνωστους, ὁπότε πολλὰ μπορεῖ νὰ διαπραττῇ, γιὰ νὰ ἱκανοποιῆ τὶς ἀνάγκες του καὶ τὶς ὁρμές του, καὶ νὰ ἀποφεύγῃ τὸν ἔλεγχο τῆς κοινωνικῆς ἠθικῆς (κανεῖς δὲν τὸν γνωρίζει, ὅ,τι κι' ἂν κάμῃ...)

Τὸ παιδί, ὁ ἔφηβος, ζῆ σ' αὐτὸ τὸ ἠθικὸ κλίμα καὶ διαθέτει μὲ τὴ σειρά του ἓνα μεγάλο περιθώριο γιὰ συναλλαγή ἀλλὰ καὶ γιὰ ἀνεξαρτησία ἔναντι τῶν ἀξιωματῶν διαγωγῆς, πὺ τοῦ ἔχουν δοθῆ μὲ τὴν παιδεία. Γ' αὐτό, σήμερα, μὲ τὴν παιδαγωγία ἐπιδιώκεται κυρίως ἡ καλλιέργεια ἐσωτερικῶν ἠθικῶν κανόνων, ἐσωτερικοῦ ἠθικοῦ κριτηρίου τοῦ ἴδιου τοῦ παιδιοῦ καὶ τοῦ ἐφήβου, ὥστε, ὅπου κι' ἂν βρεθῆ, ἄγνωστος ἀνάμεσα σ' ἄγνωστους, γιὰ λίγο ἢ γιὰ πολὺ χρόνον, νὰ ἔχῃ τὴν ἐσωτερικὴ δύναμη νὰ κρίνῃ μόνος του τὸ ἠθικῶς ὀρθὸ καὶ τὸ ὠφέλιμο γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους· ἐπιδιώκεται νὰ καλλιεργηθῆ ὁ ἐσωτερικὸς του κόσμος, ἡ συναίσθησις τοῦ βαθύτερου ἀνθρώπινου στοιχείου του.

Ἡ παιδαγωγία, λοιπόν, στὴν ὁλότητά της ἐννοεῖται ὡς ἐνέργεια, στὴν ὁποία δὲν ὑπάρχει ἀντίθεση μέσων καὶ σκοπῶν καὶ κατὰ τὴν ὁποία ἐκκολάπτεται ἐλεύθερα τὸ ἀνθρώπινο στοιχεῖο στὸν ἐξελισσόμενο ἄνθρωπο. Τοῦτο σημαίνει ὅτι μὲ τὴν παιδαγωγία ὀδηγεῖται τὸ νεαρὸ ἄτομο προοδευτικὰ στὴν ὁλοένα καὶ περισσότερη συναίσθησις τῆς βαθύτερης οὐσίας του (Γένοιο οἷός ἐσσι), στὴ συναίσθησις δηλαδή ὅτι εἶναι πνεῦμα (*). Συναισθάνομαι ὅτι εἶμαι πνεῦμα σημαίνει ὅτι κατανοῶ τὶς ἐνέργειες τῆς συνειδήσεώς μου· κατανοῶ τὴ συνείδησή μου στὴν προσπάθειά της νὰ ἐρμηνεύῃ καὶ νὰ κατοπτρίζῃ μέσα της τὴν πραγματικότητα (ἔχω πνευματικὴ συνείδηση), κατανοῶ τὴ δύναμη πὺ ἔχω γιὰ τὴ δημιουργία τοῦ ἑαυτοῦ μου καὶ γιὰ τὴν προσαρμογὴ μου στὴν κοινωνία μὲ μιὰ ἁρμονικὴ σύνδεση μὲ τὶς ἄλλες συνειδήσεις (ἔχω ἠθικὴ συνείδηση) καὶ ἀκόμη, κατανοῶ ὅτι μπορῶ νὰ δέχωμαι τὴν ὠμορφιά ἀπὸ τὸ ἀντικείμενον τῆς Τέχνης, νὰ αἰσθάνωμαι ἀγάπη γιὰ τὸν ἄλλο ἄνθρωπο (φιλότητα) καὶ εὐσέβεια γιὰ τὴν ἐνότητα τῆς ζωῆς καὶ τὴν ἁρμονία τοῦ σύμπαντος, στὸ ὁποῖο καὶ ἐγὼ ἐντάσσομαι (αἰσθητικὴ συνείδησις: καλλιτεχνικὴ, συνείδησις φιλότητος, θρησκευτικὴ συνείδησις).

Ἄλλὰ στὴν ἐννοια τῆς παιδαγωγίας, ὅπως γίνεται δεκτὴ σήμερα, δὲν ἀρκεῖ νὰ ἐννοοῦμε μὲ τὴν ἐκκόλαιψη τοῦ ἀνθρώπινου στοιχείου μόνον τὴ συναίσθησις τῆς πνευματικῆς οὐσίας στὴν ἀνθρώπινη φύση, ἀλλὰ καὶ τὴν καλλιέργεια τῆς δυνάμεως τοῦ ἀνθρώπου νὰ διατηρῆ «ζῶσα» αὐτὴ τὴν πνευματικὴ του οὐσία. Ἐννοοῦμε

*) R. H u b e r t: Γενικὴ Παιδαγωγικὴ (μεταφρ. Κ. Κίτσου-Ν. Σκουλάτου) τόμ. Α. Ν. Ἐξαρχοπούλου: Γενικὴ Παιδαγωγικὴ τόμος Α, Β. Ἀθῆναι, Σ. Καλιὰφας: Ἐπίτομος Γενικὴ Παιδαγωγικὴ: Ἀθῆναι 1958.

τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐσωτερικῆς πνευματικῆς ὁρμῆς (l' élan vital Spirituel) ἢ ὅποια ὀδηγεῖ τὸ ἄτομο σὲ συνεχεῖς ἐνέργειες τῆς συνειδήσεώς του, ἐνέργειες πνευματικῆς γιὰ τὴν ἀπόκτησιν γνώσεων, ἐνέργειες ἠθικῆς γιὰ τὴν ἀρμονίαν τῶν δεσμῶν μὲ τοὺς συνανθρώπους, ἐνέργειες αἰσθητικῆς γιὰ τὴν ἀπόλαυσιν ἢ τὴν δημιουργίαν τοῦ ὡραίου, γιὰ τὴν ἔμπρακτον ἐκδήλωσιν φιλότητος (ἀγάπης), γιὰ τὸ βίωμα τῆς εὐσέβειας πρὸς τὰς ἀρχάς, πού διέπουν τὸ σύμπαν.

Μὲ τὴν παιδαγωγίαν ἐννοοῦμε ἀκόμη καὶ τὴν προσπάθειαν, κατὰ τὴν ὅποια βοηθεῖται τὸ παιδί νὰ βρῆσκη τὰ μέσα γιὰ νὰ διατηρῆ σὲ καλὴ πάντοτε κατάστασιν «τὸ κατοικητήριον τοῦ πνεύματος», τὸ σῶμα του, ὥστε ἡ ζωτικὴ πνευματικὴ ὁρμὴ μὲ κάθε ἀνεσθίαν νὰ μπορῆ νὰ διατηρῆ ζωντανὸ τὸ πνεῦμα, τὸ ὅποιο ἔτσι ἐλεύθερον θὰ ξεπερνᾷ κάθε στέρεαν κατάστασιν καὶ θὰ ὀλοκληρώνεται ὀλοένα καὶ περισσότερον.

Ἰδεῶδες, λοιπόν, στὸ ἐνέργημα τῆς παιδαγωγίας εἶναι ὁ ἄνθρωπος μὲ «ζῶσα» τὴν πνευματικὴν οὐσίαν.

Μὲ ποῖον ὅμως τρόπο, μὲ ποῖα μέσα γίνεται κατορθωτὸ νὰ ὀδηγῆ τὸν ἐξελισσόμενο ἄνθρωπον ἢ παιδαγωγίαν πρὸς αὐτὸ τὸ ἰδεῶδες;

Τὰ μέσα δὲν παρουσιάζουν ποτὲ ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς σκοπούς. Τὸν ὀλοκληρωμένο ἄνθρωπον ἀναζητοῦμε νὰ διαπλάσσωμε· αὐτὸ εἶναι τὸ ἰδανικὸ ὄριον, εἶναι «ὁ χάρις τῶν δυνατοτήτων». Μὲ τὸ σεβασμὸν τοῦ, ὅμως, οἱ παιδαγωγοὶ πρὸς τὰ δεδομένα ἀπὸ τὴ φύσιν τοῦ παιδιοῦ σὲ κάθε ἡλικίαν του, μὲ τὸ σεβασμὸν τοῦ πρὸς τὸ «χάρις τῶν δεδομένων» πιστεύουν, σήμερον, ὅτι θὰ μποροῦν νὰ κινουῦν τὸ δείκτην τοῦ σταθμοῦ τοῦ «χάρις τῶν δυνατοτήτων». Καὶ ἔτσι ὁ σεβασμὸς τοῦ πρὸς τὸ παιδί θὰ εἶναι σύγχρονος σεβασμὸς γιὰ ὅ,τι εἶναι τώρα σὰν παιδί καὶ γιὰ ὅ,τι θὰ πρέπη νὰ γίνῃ ὅταν ἐνηλικιωθῆ. Ἡ εὐφυΐα ἐκείνου πού ἐνεργεῖ τὴν παιδαγωγίαν εἶναι ἀκριβῶς ἡ λάμψη πού ξεπηδάει ἀπὸ τὴ συνάντησιν ἢ καλύτερα τὴ σύγκρουσιν δύο κινήσεων, τῆς κινήσεως πρὸς τὴν Ἰδέαν τοῦ ὀλοκληρωμένου Ἀνθρώπου καὶ τῆς κινήσεως, πού μᾶς φέρει στὰ δεδομένα τοῦ παιδιοῦ, τῆς φύσεώς του, τῆς στιγμῆς καὶ τοῦ χώρου πού ζῆ... Ἔχομε δηλαδὴ κατὰ τὴν παιδαγωγίαν μιὰ ἐπιστήμην τοῦ παιδιοῦ καὶ μιὰ ἐπιστήμην τῆς ἀνθρώπινης ομάδος, πού ὑψώνονται σὲ μιὰ φιλοσοφίαν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ μιὰ φιλοσοφίαν τοῦ ἀνθρώπου πού χαμηλώνει στὰ ἐνδεχόμενα τῆς στιγμῆς καὶ τοῦ χώρου.

Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος, λοιπόν, ἔχομε τὸ παιδί μὲ τὴ φύσιν του, τῆς ὁποίας χαρακτηριστικὸν εἶναι τὰ ἀγνὰ ὄνειρά του γιὰ τὸ μέλλον, ἢ καθαρότητα τοῦ ὀρίζοντα, στὸν ὅποιο θὰ πλεύσῃ. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἔχομε τὸν παιδαγωγὸν μὲ τοὺς στοχασμούς του γιὰ τὸν τέλειον ἄνθρωπον (τὸν ἀνθρωπο - πνεῦμα), ἔχομε τὸν παιδαγωγὸν μὲ τὴν πλησμονὴν τοῦ ἀνθρώπινου στοιχείου.

Τὴν Καθαρότητα, θὰ λέγαμε προφανῶς, διαθέτει ὁ ἓνας καὶ τὴν Πλησμονὴν ὁ ἄλλος. Μιὰ ἀκατανίκητη ἔλξις δημιουργεῖται μεταξὺ τους, ὅπως τὴν ἀναλύει ὁ κ. Ε. Παπανοῦτσος μὲ βάση τὴν εἰκόνα, πού μᾶς προσφέρει ὁ Ν. Hartman τοῦ ἔργου του Ethik

«Ὁ Καθαρὸς ἔλκεται ἀπὸ τὸν Πλήρη, γιὰτὶ αἰσθάνεται ὅτι αὐτὸς θὰ τοῦ

προσφέρει ὅ,τι ἀκριβῶς τοῦ λείπει: τὴν πλήρωση. Καὶ ὁ Πλήρης ἔλκεται ἀπὸ τὸν Καθαρό, γιατί ἡ χαμένη ἀγνότητα εἶναι ἡ μεγάλη του νοσταλγία. Ὁ Νέος θαυμάζει τὸν Ὁριμο, ἐπειδὴ πιστεύει ὅτι αὐτὸς ἔφτασε ἐκεῖ, ὅπου ὁ ἴδιος τώρα πορεύεται, καὶ ζητεῖ τὴν προστασία καὶ τὴ διδασχὴ του, ἐπειδὴ περιμένει ἀπὸ τὴ στοργὴ καὶ τὴν πείρα του νὰ ὀδηγηθῆ ἀσφαλῆστερα στὸ δρόμο καὶ στὸν πόνο τῆς ζωῆς. Καὶ ὁ Ὁριμος θαυμάζει τὸ Νέο, ἐπειδὴ βλέπει σ' αὐτὸν τὴν παραδεισιακὴ κατὰσταση, πὺ κάποτε ἦταν δική του καὶ τοῦ παραστέκεται μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἴσως μπορέσει νὰ κατορθώσει τὸ ἀκατόρθωτο: βοηθώντας ἐκεῖνον νὰ «πληρωθῆ», ὁ ἴδιος μπορεῖ νὰ ξαναβαφτισθῆ στὴν καθαρῶτητά του καὶ νὰ ξανανιώσει. Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἄποψη δὲν «παιδεύει» μόνον ὁ ὄριμος τὸ παιδί, ἀλλὰ καὶ «παιδεύεται» ἀπ' αὐτό. Ὑπάρχει, λοιπόν, μιὰ ἐσώτερη διαλεκτικὴ σχέση ἀνάμεσα στὰ νιάτα καὶ στὴν ὄριμότητα, ἀνάμεσα στὴν καθαρῶτητα καὶ στὴν πλησμονή. Ὁ Πλάτων τὴν εἶπε ἔρωτα καὶ ὁ Πεσταλότι ἀγάπη».

Μποροῦμε, ὅμως, νὰ προχωρήσωμε ἀκόμη στὴν ἀνάλυση τῶν στοιχείων πὺ συνθέτουν αὐτὴ τὴν ἔλξη στὸ ἐνέργημα τῆς παιδαγωγίας, ἂν φέρωμε στὴ μνήμη μας τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας καὶ τὸ βασικὸ γνῶρισμα τοῦ πάθους κάθε δημιουργοῦ:

Τὸ παιδί χαρακτηρίζεται, ὅπως εἶπαμε, ἀπὸ μιὰ ζωηρὴ ὀρμὴ πρὸς τὰ ἐμπρός, μὲ τὴν ὀποία μόνο του, μὲ δικὰ του ἐλπιδοφόρα σχέδια, δημιουργεῖ ὀλοένα καὶ καλύτερο τὸ μέλλον του.

Τὸ πάθος κάθε δημιουργοῦ ἐρμηνεύεται σὰν ζωηρὴ ἀγάπη τοῦ ἀγαθοῦ, σὰν ἐντονη ἐπιθυμία τῆς αἰωνιότητος. Εἰδικῶτερα, στὴν περίπτωσή μας, ὁ ὄριμος, ὅταν ἐνεργῆ τὴν παιδαγωγία εἶναι δημιουργὸς καὶ μάλιστα δημιουργὸς τοῦ Ἀνθρώπου, ἀφοῦ ὁ ὀλοκληρωμένος Ἀνθρώπος εἶναι τὸ ποθητὸ ἀγαθὸ του.

Τὸ παιδί ἀπὸ τὴ φύση του ἀναζητεῖ ἕνα καλύτερο μέλλον, ἕναν τελειότερο, πληρέστερο Ἀνθρώπο μέσα του καὶ ἔχει καθαρὸ τὸν ὀρίζοντα μπροστά του γιὰ νὰ σχεδιάσῃ τὴν πορεία του. Καὶ ἔτσι βαδίζει πρὸς τὰ ἐμπρός μὲ τὴ λειτουργικὴ του αὐτονομία.

Ὁ παιδαγωγὸς ἔχει κι' αὐτὸς ἕναν καθαρὸ ὀρίζοντα μπροστά του, μπορεῖ κι' ἀτενίζει καθαρὰ στὴν ὕψηλὴ κορυφή, στὸ σκοπὸ τοῦ ἐνεργήματός του. Καὶ ἔτσι βαδίζει καὶ ἐκεῖνος πρὸς τὰ ἐμπρός... Ἐχει μέσα του τὸ «παιδιάτικο» στοιχεῖο πὺ μένει «ἀπείραχτο».

Καὶ οἱ δύο τους, λοιπόν, διακατέχονται ἀπὸ τὴν ἴδια ὀρμὴ πρὸς τὰ ἐμπρός. Καὶ οἱ δύο τους ἔχουν τὴν ἴδια ἐπιθυμία τοῦ ἀγαθοῦ, ζητοῦν τὸν Ἀνθρώπο. Ὁ ἕνας, τὸ παιδί, θέλει γιὰ τὸν ἀνθρώπινο ἑαυτό του κάτι τὸ καλύτερο καὶ ἐπιστρατεύει ὀλες τὶς λειτουργίες καὶ τὶς δυνάμεις του. Ἴσως, τώρα, νὰ μὴ ἔχη σαφῆ συνείδηση τοῦ τέρατος αὐτῆς τῆς πορείας του πρὸς τὰ ἐμπρός. Ὁ ἄλλος, ὁ παιδαγωγός, ἀτενίζει πρὸς τὴν κορυφή μὲ τὴν ἴδια λαχτάρρα, ἀλλὰ μὲ περισσότερη συνείδηση τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ τους. Καὶ οἱ δύο βαδίζουν γιὰ τὴν ἴδια κορυφή, συμβαδίζουν, γιατί φλέγονται ἀπὸ κάποια ὀμοια διάθεση. Στὴν κοινὴ τους πορεία μόνον ὁ ἀμοιβαῖος σεβασμὸς θὰ τοὺς συνδέσῃ σφιχτά. Προχωροῦν μαζί στὰ μο-

νοπάτια, ὅπως ἀκριβῶς προχωροῦν στοὺς ἀπόκορημους βράχους τῶν Ἑλλεων οἱ ὁδοιπόροι ἀλπινισταί. Ὁ πρῶτος ἀπ' αὐτοὺς εἶναι ὁ ὁδηγός, εἶναι ἐκεῖνος, πού γνωρίζει, πού ἔχει τὴν πεῖρα· δείχνει τὸ μονοπάτι, ζητεῖ τὸ δρόμο, ἀποφεύγει τὶς ἀστοχίες, ἀντικρούζει τοὺς κινδύνους, ὁδηγεῖ μὲ ἀσφάλεια ἐκείνους πού εἶναι ἐμπιστευμένοι σ' αὐτόν, ὥστε ὅλοι, στὸ τέλος κάποιου σταθμοῦ τῆς πορείας, νὰ φθά- νουν σὲ μιὰ θέα τῆς ὠμορφιάς, στὴν ἱκανοποίηση τῆς νίκης, πού ἐπέτυχαν ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ των μὲ μιὰ ἐπίμονη προσπάθεια, τὴν ὁποία μπόρεσαν μὲ μόνο τὸ πνεῦμα τῆς ἀλληλεγγύης καὶ τῆς ἀμοιβαίας ἐμπιστοσύνης. Ὅλοι περπατοῦν μὲ τὰ δικά τους βήματα, μὲ τὶς δικές των δυνάμεις, καὶ προχωροῦν συνδεδεμένοι μὲ τὰ σχοι- νιά, γιὰ νὰ ὑποστηριχθοῦν ἀμοιβαῖα στὸν κίνδυνο τοῦ γκρεμοῦ.

Μιὰ προχωρητικὴ πορεία ἀνθρώπου μὲ τὸν ἴδιο πόθο εἶναι ἡ παιδαγωγία. Ἡ σύνδεση τῶν ὁδοιπόρων δὲν στηρίζεται τόσο στὴν ὠφέλεια πού θὰ ἔχῃ ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλο, ὁ Καθαρὸς ἀπὸ τὸν Πλήρη καὶ ὁ Πλήρης ἀπὸ τὸν Καθαρό. Στὴν παιδαγωγία ἔχομε μᾶλλον μιὰ σύνδεση ψυχῶν παρὰ μιὰ ἔλξη. Ἡ σύνδεση ψυχῶν μὲ βάση τὴν ταυτότητα τῶν πόθων ἔχει ἀνώτερη χάρη, κι' ἀξία, γιὰτὶ λείπει ἡ ἰδιοτέλεια, ἐνῶ ἐξασφαλίζεται ἡ ἐλευθερία τῶν ἀτόμων καὶ ἡ συνεργασία μεταξύ τους. Ἡ ἔλξη, ἀντίθετα, ἀνάμεσα στὸν Καθαρό καὶ στὸν Πλήρη κρούει τὴν ἀνα- ζήτηση ὠφελείας τοῦ ἑνὸς ἀπὸ τὸν ἄλλον καὶ τὴ συνεχῆ ἀνησυχία μεταξύ τους, ἐνῶ ἔτσι δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ ἐξασφαλίζεται ἡ ἰσορροπία οὔτε ἡ ἀπόλυτη ἀγνότητα στὶς προθέσεις καὶ οὔτε ἀκόμη ἡ καθαρὴ, ἡ ἀνιδιοτελὴς χάρη αὐτοῦ τοῦ δεσμοῦ καὶ ἡ εὐεργετικὴ ἐλευθερία στὰ προσωπικὰ τοῦ καθενὸς βήματα.

Ἔτσι ἐννοοῦμε, σήμερα, τὴ μορφή τοῦ ἐνεργήματος τῆς παιδαγωγίας. Καὶ ὅταν μὲ τέτοιες προθέσεις καὶ μὲ τέτοια μορφή ἐνεργείας χαρακτηρίζεται ἡ παι- δευτικὴ ἐνέργεια στὸ παιδί, τότε, ἀκριβῶς, μπορούμε νὰ δεχθοῦμε ὅτι τὸ παιδί εἶναι ἀντικείμενο πάθους δημιουργίας Ἀνθρώπου, τότε βρισκόμαστε στὴν πλήρη ἐννοια τοῦ πάθους τῆς παιδαγωγίας.

Συμπέρασμα

Τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας, πού εἶναι ἡ συνεχῆς ὁρμή του πρὸς τὰ ἔμπρός, καὶ τὰ Δικαιώματά του γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἀνάπτυξή του ἐπιβάλλουν στὸν παιδαγωγὸ τὴν ὑποχρέωση ἐκδηλώσεως ἐκ μέρους του ἀναλόγου σεβασμοῦ πρὸς τὸν ἐξελισσόμενο ἄνθρωπο, τὸν ὁποῖο ποθεῖ νὰ ὁδηγήσῃ στὴν τε- λείωσή του, στὴν κατανόηση καὶ καρποφορία τοῦ ἀνθρώπινου στοιχείου του. Τὸ ὅλο παιδευτικὸ ἐνέργημα τελεῖται ὡς ἐνέργημα μιᾶς κοινῆς προχωρητικῆς πορεί- ας παιδαγωγοῦ καὶ παιδιῶν, κατὰ τὴν ὁποία ἐξασφαλίζεται ἡ σταθερὴ κατεύθυν- ση πρὸς τὴν τελείωση καὶ ἡ αὐτονομία τῶν παιδιῶν κατὰ τὶς μορφωτικὲς των προ- σπάθειες. Ἡ ἀφοσίωση ὠρισμένων ἀνθρώπων σ' ἕνα τέτοιο παιδευτικὸ ἐνέργημα ἐρμηνεύεται ὡς πάθος παιδαγωγίας. Ἡ ἐποχὴ μας μὲ τὶς ποικίλες ἀναμορφώσεις καὶ ἀνακατατάξεις τῶν ἀνθρωπίνων καὶ τῶν κοινωνικῶν πραγμάτων, πού δημι- ουροῦν γιὰ τὸ παιδί καὶ τὸν ἔφηβο ἀντίστοιχα προβλήματα, ἔχει ἀνάγκη ἐκπαι- δευτικῶν πού θ' ἀντιμετωπίζουν τὸ ἔργο τους μ' ἀληθινὸ πάθος παιδαγωγίας. Ἡ

ἐπικαιρότητα μεγάλων φορέων τοῦ πάθους τῆς παιδαγωγίας, ὅπως τοῦ Σωκράτη, τοῦ Pestalozzi, τοῦ Kerschen Steiner καὶ ἄλλων, εἶναι, γιὰ τοὺς καιροὺς μας, καταφανής (*). Ἡ ζωὴ, ἡ δράση, τὸ παιδευτικὸ ἐνέργημα, ἡ ἔντονη παρουσία τῆς ὀντότητός των, ἡ σύζευξη τῆς ψυχῆς των μὲ τὴν ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ, ἡ φιλοσύνη πρὸς τὸν κάθε ἄνθρωπο καὶ ἡ «εὐψυχία πρὸς θάνατον» τῶν μεγάλων παιδαγωγῶν συνθέτουν τὸ συγκεκριμένον ὑπόδειγμα φορέων πάθους Παιδαγωγίας, ποὺ μπορεῖ νὰ θερμαίνει τὴν ἀγάπη γιὰ τὸ παιδαγωγικὸ λειτούργημα καὶ τὶς εὐγενεῖς φιλοδοξίες τῶν συγχρόνων ἐκπαιδευτικῶν.

*)V. M a r t i n : «Socrate parmi nous» 1951 Suisse' L. M e y l a n «L'actualité de Pestalozzi» Paris 1961.

